

MODERN EDUCATIONAL SYSTEM AND INNOVATIVE TEACHING SOLUTIONS
XALQARO VALYUTA TIZIMI EVOLYUTSIYASINING TARIXIY
TAHLILI

M.Ikramov

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
magistranti

Abstract: *This thesis analyzes the historical evolution of the international monetary system, tracing its transformation from the 19th-century gold standard to the Bretton Woods era, the shift to floating exchange rates, and the emergence of digital currencies in the modern financial world. The study examines the economic, political, and technological drivers behind changes in monetary regimes and highlights the increasing role of blockchain-based currencies in global finance. The research concludes that a flexible and resilient monetary system is essential to ensure stability in a rapidly changing global economy.*

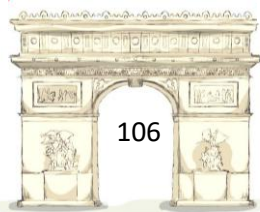
Keywords: *international monetary system, gold standard, Bretton Woods system, floating exchange rate, devaluation, digital currency, cryptocurrency, blockchain, global finance, monetary stability.*

Аннотация: *В данной работе исследуется историческая эволюция международной валютной системы. Рассматриваются основные этапы её развития — от золотого стандарта XIX века и Бреттон-Вудского соглашения до перехода к плавающим валютным курсам и появления цифровых валют. Особое внимание уделено влиянию экономических и политических факторов на изменение валютных режимов, а также роли современных финансовых технологий в трансформации мировой валютной системы. Сделан вывод о необходимости адаптивных и устойчивых валютных механизмов в условиях глобальной экономической нестабильности.*

Ключевые слова: *международная валютная система, золотой стандарт, Бреттон-Вудская система, плавающий курс, девальвация, цифровая валюта, криптовалюта, блокчейн, мировые финансы, валютная стабильность.*

Annotatsiya: *Ushbu tezisdagi xalqaro valyuta tizimining shakllanishi va tarixiy evolyutsiyasi bosqichma-bosqich tahlil qilingan. XIX asrdagi oltin standarti davridan boshlab Bretton-Vuds tizimi, suzuvchi valyuta kurslariga o'tish jarayoni hamda zamonaviy global moliyaviy tizimda raqamli valyutalar va blokcheyn texnologiyalarining ahamiyati yoritilgan. Tadqiqotda xalqaro valyuta mexanizmlarining o'zgarishiga sabab bo'lgan iqtisodiy, siyosiy va texnologik omillar o'rganilgan. Xulosa sifatida global moliya bozorlarining dinamik rivojlanishi fonida moslashuvchan va barqaror valyuta tizimiga ehtiyoj mavjudligi asoslab berilgan.*

Kalit so'zlar: *xalqaro valyuta tizimi, oltin standarti, Bretton-Vuds tizimi, suzuvchi kurs, devalvatsiya, raqamli valyuta, kriptovalyuta, blokcheyn, global moliya, valyuta barqarorligi.*

MODERN EDUCATIONAL SYSTEM AND INNOVATIVE TEACHING SOLUTIONS

Xalqaro valyuta tizimi global iqtisodiy o'zaro munosabatlarning asosi bo'lib xizmat qiladi, chegaralar orqali savdo, investitsiya va moliyaviy operatsiyalarni osonlashtiradi.

XIX asrda oltin standartining qabul qilinishi xalqaro savdo va moliyaga katta ta'sir ko'rsatdi. Oltin standarti - bu mamlakat valyutasi oltinning ma'lum bir miqdori bilan bevosita bog'liq bo'lgan pul tizimi. Ushbu tizimga ko'ra, mamlakatlar o'z valyutalarining qiymatini oltinning ma'lum bir og'irligi bo'yicha belgilaydilar. XIX asrda oltin standarti ko'plab mamlakatlar, xususan Yevropa va Shimoliy Amerikada keng qo'llanilgan. Buyuk Britaniya XIX asr boshlarida oltin standartini rasman qabul qilgan birinchi yirik iqtisodiyotlardan biri edi. Oltin standart xalqaro savdo va moliya sohasida barqarorlik va ishonchlilik ramzi sifatida ko'rilgan. Bu mamlakat valyutasini belgilangan miqdorda oltinga almashtirish mumkinligiga ishonch hosil qildi, bu esa savdo hamkorlari o'rtasida ishonchni mustahkamlashga yordam berdi.

Oltin standartning asosiy xususiyatlaridan biri mamlakatlar o'rtasida qat'iy belgilangan valyuta kurslarining o'rnatilishi edi. Bu degani, bir mamlakat valyutasining boshqasiga nisbatan qiymati ularning tegishli oltin zaxiralari bilan belgilanadi. Oltin standarti tarafdorlari u davlatlar o'rtasida muvozanatli savdoni targ'ib qiladi, deb hisoblashgan. Savdo kamomadiga ega bo'lgan mamlakatlar o'z importlarini oltin bilan to'lashlari kerak edi, bu esa ularning oltin zahiralarining qisqarishiga va nazariy jihatdan, savdo muvozanatining to'g'rilanishiga olib keladi.

Oltin standarti XX asrda, ayniqsa Birinchi jahon urushidan keyin, iqtisodiy beqarorlik sharoitida mamlakatlar qat'iy valyuta kurslarini saqlab qolishda qiyinchiliklarga duch kelgani sababli, yechila boshladi. Buyuk Depressiya va Ikkinchi Jahon urushi tizimni yanada buzdi.

Oltin standartining buzilishi 1944 yilda Bretton-Vuds tizimining o'rnatilishiga yo'l ochdi. Ushbu yangi xalqaro valyuta tizimiga ko'ra, valyutalar AQSh dollariga bog'langan, bu esa o'z navbatida belgilangan stavka asosiy oltin bilan bog'langan edi. Ushbu tizim barqarorlikni ta'minlash va urushdan keyingi iqtisodiy tiklanishni osonlashtirishga qaratilgan edi.

Umuman olganda, urushlararo dair bir qator iqtisodiy zarbalar, siyosiy qo'zg'alishlar va tizimli zaifliklarga guvoh bo'ldi, natijada oltin standart rejimining buzilishiga olib keldi. Ushbu notinch davr tajribasi kelajakdagi inqirozlarning oldini olish va barqaror iqtisodiy o'sishni mg'batlantirish uchun yanada moslashuvchan xalqaro valyuta tartiblari zarurligini ta'kidladi.

1944 yil iyul oyida Nyu-Gempshir shtatining Bretton-Vuds shahrida bo'lib o'tgan Bretton-Vuds konferentsiyasi yangi xalqaro valyuta tizimiga asos solgan muhim yig'ilish bo'ldi. Konferentsiya 44 ittifoqchi davlat vakillarini iqtisodiy barqarorlikni qo'llab-quvvatlash va urushlararo davmi tavsiflovchi raqobatbardosh devalvatsiyalar va proteksionizmning oldini olish uchun asos yaratish maqsadida birlashtirdi.

Konferentsiyaning asosiy yutuqlaridan biri Xalqaro Valyuta Jamg'armasining (XVJ) tashkil etilishi bo'ldi. XVJ xalqaro valyuta hamkorligini, valyuta kursi barqarorligini va muvozanatli global iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish vazifasini oldi.

U to'lov balansi muammolariga duch kelgan a'zo mamlakatlarga moliyaviy yordam ko'rsatdi va raqobatbardosh devalvatsiyani oldini olish maqsadida valyuta kursi siyosatini kuzatib bordi.

Bretton-Vuds tizimida valyutalar AQSH dollariga bog'langan, bu esa o'z navbatida bir untsiya uchun 35 dollardan belgilangan kurs bo'yicha oltinga bog'langan. Ushbu qat'iy valyuta kursi rejimi xalqaro savdo va investitsiyalar uchun barqarorlik va prognozlikni ta'minlashga qaratilgan.

XVFDan tashqari Bretton-Vuds konferensiyasi Jahon banki nomi bilan mashhur Xalqaro tiklanish va taraqqiyot bankining tuzilishiga olib keldi. Jahon banki urushdan vayronaga aylangan mamlakatlarda urushdan keyingi rekonstruksiya va rivojlanish loyihalariga moliyaviy yordam ko'rsatish maqsadida tashkil etilgan.

Bretton-Vuds tizimi 1960-yillar va 1970-yillarning boshida muammolarga duch keldi, jumladan, AQShda savdo kamomadi, inflyatsiya bosimi va dollarga nisbatan chayqovchilik. Bu omillar oxir-oqibat 1971 yilda prezident Richard Nikson dollarning oltinga konvertatsiyasini to'xtatib, oltin standartini amalda tugatganida tizimning qulashiga olib keldi.

Bretton-Vuds konferensiyasi va yangi xalqaro valyuta tartibining o'rnatilishi yakuniy halokatga qaramay, global iqtisodiy boshqaruvda muhim bosqich bo'ldi. Bretton-Vudsda yaratilgan tamoyillar va institutlar global miqyosda xalqaro valyuta hamkorligi va moliyaviy barqarorlikni rivojlantirish bo'yicha kelajakdagi sa'y-harakatlar uchun asos yaratdi.

1970-yillar boshida Bretton-Vuds tizimining yemirilishi va suzuvchi valyuta kurslariga o'tish xalqaro valyuta tizimida sezilarli o'zgarishlarni ko'rsatdi. Bretton-Vuds tizimi valyuta kurslarini AQSH dollariga o'matdi, bu esa o'z navbatida bir untsiya uchun 35 dollardan oltinga bog'landi. Biroq, Qo'shma Shtatlardagi inflyatsiya va savdo taqchilligi kabi o'sib borayotgan iqtisodiy muammolar ushbu belgilangan valyuta kursi tizimiga bosim ostida qoldirdi.

1971 yil avgust oyida Prezident Richard Nikson "Nikson zarbasi" deb nomlanuvchi bir qator iqtisodiy choralarni e'lon qildi. Asosiy harakatlardan biri AQSh dollarining oltinga konvertatsiyasini to'xtatish to'g'risidagi qaror bo'lib, Bretton-Vuds tizimini asos qilib olgan oltin standartini amalda to'xtatdi.

Dollarning oltinga konvertatsiyasi to'xtatilgandan so'ng, asosiy valyutalarning bozordagi talab va taklifdan kelib chiqib, bir-biriga nisbatan erkin suzib yurishiga ruxsat berildi. O'zgaruvchan valyuta kurslariga o'tish valyuta qiymatlari hukumatlar tomonidan o'rnatilgan qat'iy kurslar emas, balki bozor sharoitlari bilan belgilanishini anglatadi.

O'zgaruvchan valyuta kurslariga o'tish valyuta bozorlarida o'zgaruvchanlikni oshirdi, chunki valyuta kurslari iqtisodiy voqealar va bozor kayfiyatiga javoban keng o'zgarishi mumkin. Mamlakatlar moslashuvchan valyuta kursi siyosatini amalga oshirish va bozorga asoslangan valyuta baholariga moslashish orqali ushbu yangi sharoitga moslashishi kerak edi.

Bretton-Vuds qulagandan so'ng turli valyuta kurslari rejimlari paydo bo'ldi,

jumladan, suzuvchi valyuta kurslari, davriy tuzatishlar bilan belgilangan valyuta kurslari va boshqariladigan float tizimlari. Mamlakatlar o'zlarining iqtisodiy sharoitlari va siyosat maqsadlaridan kelib chiqqan holda o'zgaruvchan valyuta kursi rejimlarini qabul qildilar.

Raqamli valyutalar, shu jumladan kriptovalyutalar va blokcheyn texnologiyasining ko'tarilishi moliyaviy va texnologik landshaftdagi muhim rivojlanish bo'ldi. Bitcoin, Ethereum va boshqa ko'plab kriptovalyutalar xavfsizlik uchun kriptografiyadan foydalanadigan raqamli yoki virtual valyutalar sifatida mashhurlikka erishdi.

Raqamli valyutalar va blokcheyn texnologiyasi qiymatni global miqyosda o'tkazishning tezroq, arzonroq va xavfsizroq usullarini taklif qilish orqali an'anaviy bank tizimlarini buzish potentsialiga ega. Kriptovalyutalar an'anaviy bank xizmatlaridan foydalana olmaydigan banksiz aholiga moliyaviy xizmatlar ko'rsatishi mumkin. Shu bilan bir qatorda, kriptovalyutalar o'zlarining narxlarini o'zgaruvchanligi bilan mashhur, bu esa investorlar va foydalanuvchilar uchun xavf tug'dirishi mumkin. Normativ noaniqlik va bozor spekulyatsiyasi narxlarning o'zgarishiga sabab bo'lishi mumkin.

Raqamli valyutalar va blokcheyn texnologiyasining yuksalishi qimmatli operatsiyalarni amalga oshirish, samaradorlikni oshirish va moliyaviy inklyuzivlikni rag'batlantirishning yangi usullarini joriy etish orqali moliyaviy landshaftni qayta shakllantirmoqda. Muammolar saqlanib qolsa-da, innovatsiyalarning davom etishi va tartibga soluvchi aniqlik kelgusi yillarda ushbu texnologiyalarning to'liq imkoniyatlarini ochishi mumkin.

